

Toimintarajoitteesta palvelutarpeeseen – mitä uusi vammaispalvelulaki muutti?

12.10.2026

Suomessa vuoden 2025 alussa voimaan tullut vammaispalvelulaki (675/2023) uudisti merkittävästi tapaa, jolla oikeutta vammaispalveluihin arvioidaan. Vuoden 2026 alusta voimaan tullut lain soveltamisalan tarkennus puolestaan toi lakiin niin sanotun elämänvaihesäännöksen, jonka tarkoituksena on selkeyttää palvelujen kohdentumista niitä välttämättä tarvitseville henkilöille (Vammaispalvelulaki 675/2023; Hallituksen esitys (HE) 92/2025). Muutosten tavoitteena on vahvistaa yhdenvertaisuutta ja yhtenäistää lain soveltamista eri hyvinvointialueilla (HE 191/2022).

Yksi uudistuksen keskeisistä muutoksista on vammaisuuden määrittely (Sosiaali- ja terveysministeriö (STM), 13.3.2026). Oikeus palveluihin ei perustu diagnoosiin, vaan siihen, aiheuttaako pitkäaikainen toimintarajoite henkilölle välttämätöntä avun tai tuen tarvetta tavanomaisessa elämässä. Nuoren muutto omaan kotiin, opiskelujen aloittaminen tai työelämään siirtyminen voivat lisätä tuen tarvetta, vaikka henkilön toimintarajoite ei olisi muuttunut. Uudessa vammaispalvelulaissa huomio kiinnittyy entistä enemmän tällaisiin elämäntilanteisiin ja siihen, millaisia palveluita henkilö tarvitsee voidakseen osallistua arkeen yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tämä kuvastaa laajempaa muutosta, jossa arvioinnin painopiste siirtyy toimintarajoitteesta palvelutarpeeseen. Taustalla näkyy YK:n vammaissopimuksen (CRPD) mukainen toimintarajoitteiden ja ympäristötekijöiden vuorovaikutusta korostava ajattelu, jossa huomio kohdistuu yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen sekä yhteiskunnallisiin esteisiin (United Nations, i.a.).

Muutokset arvioinnissa

Sosiaali- ja terveysministeriön soveltamisohjeiden mukaan arvioinnissa tarkastellaan ennen kaikkea sitä, millaisia rajoitteita toimintarajoite aiheuttaa henkilön arjessa ja millaista tukea niiden poistaminen tai kompensoiminen edellyttää (STM, 23.1.2026; STM, 13.3.2026). Arvioinnissa huomioidaan esimerkiksi henkilön elämäntilanne, toimintaympäristö ja turvallisuus.

STM on materiaaleissaan toimeenpanon tueksi kuvannut viisi keskeistä kysymystä, joiden kautta palvelujen myöntämistä arvioidaan (STM, 23.1.2026; STM, 13.3.2026).

Arvioinnissa selvitetään:

1. onko kyseessä lain tarkoittama vammainen henkilö
2. voidaanko tarpeisiin vastata ensisijaisesti yleislainsäädännön mukaisilla palveluilla
3. poikkeaaako avun ja tuen tarve kyseiseen elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvista tarpeista
4. ovatko yleislainsäädännön mukaiset palvelut henkilön kannalta sopivia ja riittäviä
5. tuleeko mahdolliset asiakasmaksut jättää perimättä tai niitä alentaa.

Tarkoituksena ei ole vähentää vammaispalveluja, vaan erottaa toisistaan yleisten palvelujen avulla ratkaistavat tilanteet ja ne tilanteet, joissa tarvitaan erityisiä vammaispalveluja.

Uutena lainsäädäntöön on myös vuoden 2026 alussa voimaan tullut elämänvaihesäännös (HE 92/2025), keskustelua erityisesti vammaisjärjestöissä, jotka ovat tuoneet esiin huolen siitä, että käsitteen tulkinnanvaraisuus voi johtaa alueellisiin eroihin palvelujen myöntämisessä (ks. Autismiliitto, 2025; Kehitysvammaliitto, 2025; Näkövammaisten liitto, 2024). Sen mukaan arvioinnissa tulee tarkastella, poikkeaaako henkilön toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve siitä, mitä samassa elämänvaiheessa yleensä esiintyy. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM, 23.1.2026; STM, 13.3.2026) korostaa kuitenkin, ettei kyse ole ikärajoista tai automaattisista rajauksista. Lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus ovat vain arvioinnin viitekehyksiä. Päätöksiä ei voida tehdä pelkästään henkilön iän perusteella, vaan arvioinnin on aina perustuttava yksilölliseen palvelutarpeeseen. Erityisen merkittävä näkökulma on palvelujen jatkuvuus elämän siirtymävaiheissa. Tällaisia siirtymävaiheita ovat muun muassa muutto omaan kotiin, opintojen aloittaminen, työelämään siirtyminen tai ikääntyminen, jotka voivat lisätä tuen tarvetta. Tällöin palvelujen tulee joustavasti seurata henkilön muuttuvaa elämäntilannetta.

Yhdenvertaisuutta vai uusia tulkintahaasteita?

Lainsäätäjän tavoitteena ei ole ollut muuttaa olennaisesti vammaispalvelujen kohderyhmää (HE 191/2022). Päinvastoin tavoitteena on ollut parantaa niiden henkilöiden asemaa, jotka ovat aiemmin jääneet palvelujen ulkopuolelle, kuten osa autismi- ja neurokirjon henkilöistä. Samalla uudistuksella pyritään vahvistamaan lain yhdenmukaista soveltamista eri hyvinvointialueilla. Käytännössä uudistuksen onnistuminen riippuu kuitenkin pitkälti siitä, kuinka hyvin yksilöllinen palvelutarpeen arviointi toteutuu ja lainsäädännön tulkinta ja käytäntöön soveltaminen onnistuu. STM:n soveltamisohjeissa korostuvat laadukas sosiaalityö, monialainen yhteistyö sekä palvelujen esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioiminen (STM, 23.1.2026; STM, 13.3.2026).

Vammaispalvelulain uudistus on enemmän kuin lakitekkinen muutos. Se kuvastaa siirtymää kohti

ihmisoikeusperustaista ajattelua, jossa huomio kohdistuu toimintarajoitteiden sijaan siihen, miten yhteiskunta mahdollistaa yhdenvertaisen osallistumisen (HE 191/2022). Samalla uusi elämänvaihesäännös muistuttaa, että palvelutarpeet eivät synny pelkästään yksilön ominaisuuksista, vaan myös niistä ympäristöistä ja elämäntilanteista, joissa ihmiset elävät.

Katja Valkama

HTT, YTM, tutkijayliopettaja

SEAMK

Katja Valkama työskentelee tutkijayliopettajana SEAMKissa ja toimii European Disability Expertise (EDE) -verkoston Suomen asiantuntijana yhdessä professori Hisayo Katsuin kanssa. Hän on perehtynyt erityisesti vammaispalvelulainsäädäntöön, vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen sekä palvelujärjestelmien kehittämiseen.

Lähteet

Autismiliitto. (19.6.2025). *Elämänvaiherajaus heikentäisi*

vammaispalvelujensaatuutta. <https://autismiliitto.fi/elamanvaiherajaus-heikentaisi-vammaispalvelujen-saatuutta/>

Hallituksen esitys, HE 191/2022. Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2022/191>

Hallituksen esitys, HE 92/2025. <https://www.eduskunta.fi/asiat-ja-aanestykset/valtiopaivaasiat/asiakirjat/edktunnus/EDK-2025-AK-36915>

Kehitysvammaliitto. (14.11.2025). *Elämänvaihe ei sovi vammaispalvelulainsoveltamisen kriteeriksi*. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/elamanvaihe-ei-sovi-vammaispalvelulain-soveltamisen-kriteeriksi/>

Näkövammaisten liitto. (6.11.2024). *Elämänvaihe ei ole tarkka käsite –vammaispalvelulain esitystä muutettava*. <https://www.nakovammaistenliitto.fi/fi/artikkeli/elamanvaihe-ei-ole-tarkka-kasite-vammaispalvelulain-esitysta-muutettava>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (23.1.2026). *Toimeenpanon tuki: vammaispalvelulain soveltamisalan muutos ja elämänvaiheeseen liittyvä arviointi*. [https://stm.fi/documents/1271139/2429029/Verkostoituvat%20vammaispalvelut%20STM%20esitys%2023.1.2026%20\(1\)%20\(2\).pdf/618c557d-f543-db3f-02f7-b0236193ce11?t=1779872114947](https://stm.fi/documents/1271139/2429029/Verkostoituvat%20vammaispalvelut%20STM%20esitys%2023.1.2026%20(1)%20(2).pdf/618c557d-f543-db3f-02f7-b0236193ce11?t=1779872114947)

Sosiaali- ja terveysministeriö. (13.3.2026). *Toimeenpanon tuki: vammaispalvelulain soveltamisalan muutos ja elämänvaiheeseen liittyvä arviointi, osa 2*. [https://stm.fi/documents/1271139/2429029/Verkostoituvat%20vammaispalvelut%20STM%20esitys%2013.3.2026%20\(1\)%20\(2\)%20\(2\).pdf/fbf81b39-f39e-6ab0-c2f0-288bd6e08bf?t=1779872113761](https://stm.fi/documents/1271139/2429029/Verkostoituvat%20vammaispalvelut%20STM%20esitys%2013.3.2026%20(1)%20(2)%20(2).pdf/fbf81b39-f39e-6ab0-c2f0-288bd6e08bf?t=1779872113761)

United Nations (i.a.). *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (CRPD).

<https://social.desa.un.org/issues/disability/crpd/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-crpd>

Vammaispalvelulaki 675/2023.

<https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2023/675/ajantasa/2025-12-22/fin>